

ȘOMAJ-INFLAȚIE O PROVOCARE PENTRU ECONOMIA ÎN TRANZIȚIE ?

Constantin Ciutacu

1. Repere introductive

Dintre formele cele mai grave ale dezechilibrelor cu care se confruntă economiile contemporane - indiferent de nivelul lor de dezvoltare - două sunt din ce în ce mai greu de soluționat: șomajul și inflația.

Aceste fenomene sunt cu certitudine produsul funcționării mecanismelor specifice economiei de piață; ele însoțesc tot mai adesea atât procesele de creștere, cât și pe cele de criză, respectiv stagnare sau chiar descreștere economică - desigur în proporții și forme de manifestare diferite de la o perioadă la alta sau de la o țară la alta.

Despre inflexiunile și dezvoltările teoretice atașate respectivelor forme grave de manifestare a dezechilibrelor și disfuncționalităților din economiile contemporane s-ar putea expune foarte multe argumente favorabile uneia sau alteia dintre concepțiile dominante.

Pentru România, atât dimensiunea șomajului și inflației, cât și formele de manifestare, cauzele, raportul dintre ele, dar mai ales căile de diminuare și asanare a efectelor acestor maladii, sunt tot atâtea subiecte presante, de o maximă actualitate.

În încercarea de diagnosticare, profilaxie și tratament specifice șomajului și inflației se poate observa la noi o anume superficialitatea și chiar o blazare.

Între acestea, una dintre concluziile fundamental-superficiale care se enunță cel mai adesea de către practicieni, dar și de teoreticieni este și aceea după care între rata șomajului și cea a inflației este o relație de determinare reciprocă.

Cu alte cuvinte, întreaga strategie de înlăturare a șomajului și a inflației ar porni de la necesitatea alegerii între cele două rele: ori șomaj, ori inflație; fără una din aceste boli nu se poate face tranziția la economia de piață, iar inexistența ambelor racile ar face dovada că reforma nu există sau avansează lent.

Deci, dacă se dorește sau se urmărește scăderea ratei inflației până la zero, este necesar să se accepte o sporire inevitabilă, eventual proporțională a șomajului, tot astfel cum a nu accepta decât o rată naturală a șomajului (2-5% din populația activă) înseamnă a arunca țara în mod conștient într-o inflație imposibil de stăpânit. Cauza creșterii explozive a prețurilor rezidă, în concepția unor economiști, în sporirea foarte înceată a șomajului.

În fapt, inflația și șomajul - ca boli ce tind să devină cronice pentru organismul economic românesc - au foarte multe cauze comune, dar tot așa de adevărat este că ele sunt amplificate și de factori specifici; un asemenea enunț nu ne poate conduce decât pripit la concluzia că înlăturând una, va dispărea automat și cealaltă maladie.

Care este însă fundamentul teoretic al acestei concepții superficiale?

A.W.Phillips a reușit să verifice - pe datele statistice ale Angliei din perioada 1861-1957 - că între salariile nominale și rata șomajului este o relație negativă (inversă). Cum între creșterea salariilor și cea a prețurilor apare statistic o corelație pozi-

tivă, unii economiști - chiar de marcă - au tras concluzia că între rata inflației și rata șomajului este o relație ce poartă denumirea de curba Phillips. Dacă numai așa ar sta lucrurile, concluzia imediată și unică ar fi că nu există decât o singură rată a șomajului compatibilă cu inflația nulă.

Ulterior s-a demonstrat econometric faptul că relația inflație-șomaj este extrem de instabilă și în cele mai multe cazuri corelația lipsește cu desăvârșire.

Monetariștii au utilizat curba Phillips pentru a-și argumenta teoria lor după care combaterea șomajului conduce pe termen mediu la creșterea inflației, transferând cauzele profunde ale șomajului pe piața muncii și nu pe cea financiar-monetară.

În fapt, istoria și practica economiilor de piață arată că există o multitudine de cazuri (țări și perioade) în care șomajul și inflația cresc sau scad concomitent tot astfel cum se întâmplă adesea ca inflația să crească iar șomajul să scadă simultan.

Afirmarea existenței unei asemenea corelații pentru România și mai ales a unei dependențe și determinări exclusiv reciproce a celor două fenomene ni se pare forțată și de tendință conjuncturală de a teoretiza imposibilitatea stopării practice prin mecanisme și politici riguroase a fiecăreia dintre cele două maladii.

În realitate, pe lângă determinarea reciprocă, cauzele șomajului și inflației sunt extrem de complexe. Un raționament global ne permite să susținem că actualmente una dintre cauzele inflației înalte din România o constituie tocmai creșterea șomajului.

Așa de pildă, costul social al șomajului cuprinde următoarele elemente: costul întreținerii șomerilor fără a produce nimic; pierderea globală de câștig pentru cei ce lucrează; pierderile de producție și de contribuții fiscale și sociale neîncasate; costuri pentru combaterea proliferării fenomenelor antisociale generate de șomeri (hoții, jafuri, toxicomanie, prostituție, crime etc.); costurile reinsertiei sociale a șomerilor

(cheltuieli de reconversie și recalificare, investiții pentru noi locuri de muncă ș.a.). Toate aceste elemente de costuri sunt profund inflaționiste.

Pentru a susține o asemenea afirmație vom oferi numai câteva calcule grosiere și permanent amendate de inflație și șomaj: pentru a acorda ajutor și indemnizație de șomaj la un milion de șomeri/an - cifră pe care România a depășit-o și care va fi mult mai mare - la un salariu mediu lunar brut de 40000 lei sunt necesare 240 miliarde lei anual; fondul de salarii economisit este de circa 480 miliarde lei și pentru acesta, la bugetul de stat, la cel al asigurărilor sociale și la fondul de șomaj se vor înregistra următoarele pierderi: 120 miliarde lei diminuare a impozitului pe salariu ca venit la buget, reducerea contribuțiilor la asigurările sociale tot cu aproximativ 120 miliarde lei, scăderea vărsămintelor la fondul de șomaj cu minimum 22 miliarde lei. Totalul pierderilor de venituri însumează circa 240 miliarde lei, la care se adaugă contravaloarea indemnizării șomerilor de 240 miliarde lei și rezultă circa 500 miliarde lei. Dacă am continua calculele, probabil că vom depăși 1 000 miliarde lei anual.

Pentru a nu apărea ca argumente cifrice valabile numai în România și lipsite de suport internațional, vom aminti că P.A.Samuelson considera șomajul echivalent cu a arunca în mare o enormă cantitate de mărfuri; tot Samuelson concluziona că aceasta este cea mai mare pagubă a unei economii moderne, mult mai mare decât pierderile generate de monopoluri, de tarifele vamale, de cote etc. Cu alte cuvinte, pierderile presupuse a fi generate de un centralism sau dirijism excesiv sunt înlocuite cu cele rezultate din șomaj. P.A.Samuelson și W.Nordhaus¹⁾ au apreciat că S.U.A. au pierdut pentru perioada 1975-1984 - la o rată de șomaj de 7,6% (în România aceasta este de circa 9,4% actualmente) - peste 1 330 miliarde dolari produs național brut, ceea ce reprezintă 35% din realizările

medii ale perioadei respective. La aceste pierderi, ce pot fi contabilizate, oferim și o evaluare britanică, citată de un consilier al Curții de Conturi a Franței, potrivit căreia un milion de șomeri va conduce peste 5 ani la: 50000 morți suplimentar, 60000 cazuri de maladii mentale și 14000 condamnări penale²⁾.

În fine, vom mai aminti că șomajul este un fenomen care se autoreproduce și este însoțit permanent de amplificarea activităților subterane, a economiei negre, paralele, greu de controlat și de evaluat.

Cert este că tentativele de reducere a inflației prin șomaj sau a șomajului prin inflație, n-au dat rezultate niciieri în lume. Asemenea demersuri pun oricum în discuție întreaga teorie economică recurgând permanent la filtrarea lor prin prisma practicii și a consecințelor sociale.

2. Problematika actuală a șomajului și inflației în economia României

România cunoaște astăzi pe deplin maladia șomajului, cu forme de manifestare "de nivel european", dar și cu trăsături specifice.

a) **Principalele caracteristici ale șomajului din România sunt:** dezvoltarea accelerată; tendință de cronicizare; este un șomaj de subproducție (nu de supraproducție ca în alte țări); este înregistrat pe fondul descreșterii, a involuției economice și nu pe cel al creșterii; este însoțit de fenomene de emigrare a forței de muncă și nu de imigrare; nu mai poate fi anihilat prin reducerea ratei de activitate și a duratei legale a muncii pentru că acestea au fost măsuri ce s-au implementat deja; este însoțit și amplificat de proliferarea pieței negre, paralele a muncii; se manifestă în condițiile în care piața muncii nu funcționează și nu ea este cea care soluționează

echilibrul dintre cererea și oferta de mână de lucru; a apărut înaintea reglementării regimului de proprietate, toți șomerii înregistrați sunt și viitori potențiali posesori de acțiuni prin certificatele de proprietate (un asemenea fapt ar putea fi incriminat ca o lezare a drepturilor fundamentale ale omului - în condițiile în care aproape întreaga populație în vârstă de muncă și nu numai sunt proprietari - și numai unii sunt șomeri); afectează toate structurile demoeconomice ale populației active, cu preponderență femeile și tinerii; ponderea șomerilor ce beneficiază de protecție socială în numărul total de șomeri este variabilă pe provincii; cele mai afectate sunt Oltenia și Moldova; numărul șomerilor la 100 persoane (resurse de muncă, ocupate sau salariați) prezintă cea mai gravă situație în Moldova; ponderea altor resurse de muncă (ce nu sunt nici ocupate, nici șomeri) în totalul resurselor și care se constituie în potențiali șomeri înregistrează cote înalte în Dobrogea (15,1%), Banat (12,3%) și București (12,1%), față de numai 7% în Moldova (anexele 1-2) etc.

Pentru a mai puncta încă unele amănunte cu privire la trăsăturile șomajului în România, vom aminti, de pildă, și următoarele elemente comparative: numărul de salariați în industria Franței s-a redus cu cca. 1,3 milioane persoane în 13 ani (cu o medie de 100 mii pe an), iar în România, numărul celor ocupați în industrie a scăzut cu 1 milion persoane în 2 ani (cu o rație de 500 mii pe an); PIB a scăzut în România cu peste o treime față de 1989 și dacă ar fi să respectăm legea lui Okun³⁾ - care susține că în S.U.A., dacă PIB se reduce cu 2%, rata șomajului ar fi necesar să crească cu 1% - rata șomajului ar trebui să fie la noi nu 9%, ci dublul acesteia.

b) **În legătură cu tipurile și cauzele șomajului**

În ultimele două decenii s-au făcut progrese însemnate în domeniul teoriei șoma-

jului; acestea au fost stimulate mai ales de practica economică desfășurată sub constrângerile produse de noile fenomene generate de șocurile prețului petrolului. Astăzi, în urma contribuției unor economiști și econometriști, între care se remarcă E. Malinvaud, s-au cristalizat două tipuri de șomaj: cel keynesian considerat a fi determinat de insuficiența cererii și cel clasic, în care oferta nu se poate realiza prin rentabilizarea producției.

Se pot face multe comentarii pe marginea acestor tipologii ale șomajului mai ales pentru România. Noi considerăm că asistăm la o coexistență sau concomitență a șomajului keynesian (lipsa cererii și deci a veniturilor) cu cel clasic ce presupune imperativul creșterii economiilor, a acumulărilor și investițiilor pentru dezvoltarea de noi capacități de producție în anumite domenii.

Tot la fel de adevărat este că în România deși există capacități de producție ele nu pot fi folosite și din cauza constrângerilor externe ce incriminează o lipsă de competitivitate care nu este însă neapărat reală.

Încercarea de expunere și explicare a cauzelor șomajului în România, necesită mai întâi o remarcă de principiu: orice economie în care decalajele între cerere și ofertă se accentuează pe toate cele patru piețe, probează mecanisme economice, juridice, administrative și instituționale care sunt fie insuficiente, fie inadecvate, fie bolnave. Prin aceste mecanisme dezechilibrele se cumulează și se amplifică reciproc, vărsându-se în principal asupra pieței muncii și pieței monetare care joacă un rol de sinteză în funcționarea sistemelor economice.

Pentru a întări și mai mult aceste afirmații, vom mai spune că nivelul ocupării nu rezultă nicidecum exclusiv din confruntarea cererii și ofertei de muncă tot astfel cum nu acestea vor fi cele ce fixează nivelul salariilor reale.

Ceea ce îl detașează pe Keynes de majoritatea economiștilor din școala monetaristă și de cei de sorginte liber-schimbistă este tocmai viziunea sa globală referitoare la ocupare, monedă și dobândă, respectiv analiza în termeni de "circuit economic", în scopul spargerii cercurilor vicioase: economii globale-investiții globale; producție-venituri; venituri-cerere; cerere-producție; producție-ocupare.

În această viziune, ocuparea depinde de cerere, cererea este dată de venit, venitul se compune din salarii, profit și dobândă, cererea este consum și investiții etc. Nivelul ocupării este o rezultată a nivelului producției și cererii, a repartiției acesteia pentru consum și investiții, a eficienței capitalului, a ratei dobânzii, a nivelului veniturilor și a mărimii costurilor. Anticipările în aceste segmente sunt supuse unor riscuri inevitabile.

În concepția școlii clasice, premisa concurenței perfecte - ca o condiție normativă, automatistă, mecanicistă, utopică și falsă - presupunea că există o combinație de prețuri care creează echilibru pe toate piețele și economia funcționează la întreaga capacitate. O asemenea aserțiune de pornire este absolut inoperantă astăzi, mai ales în România. În realitate, echilibrele între cererea și oferta de pe piața bunurilor, de pe cea a capitalurilor sau cea monetară pot să se realizeze sau să fie însoțite de ample fenomene de subocupare și șomaj.

De regulă, se analizează numai echilibre valorice pe cele trei piețe, iar pe piața forței de muncă obiectul este omul cu nevoile sale; nu se operează nici o analiză în unități de măsură naturale sau fizice; nu se face apel la pragul de saturație al pieței; numai când fiecare piață ar fi saturată prețurile nu ar fi alterate de decalajul cere-offertă; asemenea echilibre se realizează cel mai sigur într-o economie bolnavă prin dispariția totală a unuia sau a ambilor termeni ai ecuației; de pildă, echilibrul pe piața muncii, când cererea este zero, se

poate reduce la absurd prin dispariția totală a ofertei; tot așa dacă oferta de bunuri de consum alimentar tot scade și prețul crește permanent se ajunge la un echilibru bazat pe o foamă generalizată. Din punct de vedere economic asemenea echilibre sunt posibile și pot fi chiar "științific modelate" și demonstrate, dar economia este încă și o știință socială în care cererea nu este numai simplă cerere, ci este și expresia unor nevoi biologice, vitale.

Argumentele și contraargumentele teoretice și practice în cazul pieței muncii și chiar al altor piețe sunt permanent de natură relativă, duală.

În România, coexistența, coabitarea șomajului relativ înalt și a inflației înalte se produce în condițiile existenței unei oferte reduse de bunuri și respectiv a presiunii ofertei înalte de forță de muncă; deci, este puțin invers decât în teoriile economice amintite, în care coabitează cererea înaltă pe ambele piețe. Inflația apare și la cerere înaltă și la ofertă înaltă, dar și la cerere înaltă și ofertă redusă etc.

Discuțiile se pot purta în continuare pe bază de teze și antiteze pe exemplul zilei de azi sau poate al zilei de mâine; în genere, când se are în vedere perspectiva, se impune a se considera deopotrivă și trecutul. Așa cum Keynes spunea că pe "termen lung vom fi cu toții morți", noi putem cita aici pe neokeynesiști care afirmă că orice model sau politică economică ce nu au în vedere ireversibilitatea timpului istoric și incertitudinea în raport cu viitorul sunt impertinente.

Care ar fi în aceste condiții cele mai importante cauze ale șomajului în România?

Prin conținutul său, oricât de complet ar fi un răspuns la o asemenea întrebare, acesta poate părea parțial partizan, incoerent și relativ. Cu toate acestea noi ne oprim pe scurt, fără prea multe argumente

- din lipsă de spațiu - la următoarele cauze supuse oricând altei ierarhii:

- căderea cvasitotală a cererii de bunuri de capital și prăbușirea pieței investițiilor care ajunsese să dețină 35-40% din venituri;

- stagnarea și chiar reducerea cererii de bunuri de consum însoțită de pierderea pieței naționale a acestei producții prin recurgerea la importuri ce aduc comisioane imediate pentru agenții privați sau publici. Un asemenea fenomen este într-un fel normal: este mult mai ușor de încasat comisioane din importuri de bunuri decât de a încerca să organizezi producția lor internă, după care să poți obține un profit sau un comision de export care ar fi mult mai mici comparativ cu eforturile depuse;

- pierderea pieței de export pentru o mare parte a producției de bunuri de capital sau de consum care au rămas fără cerere;

- practicarea unei politici monetare și de credit inadecvate condițiilor de criză ale economiei românești;

- lipsa unor mecanisme juridice capabile să instrumenteze regulile jocului pe cele patru piețe și să confere rigoare și autoritate oricărei guvernări a tranziției.

Dintre aceste cauze, care pot fi cu ușurință multiplicare, nuanțate, argumentate și chiar respinse, o importanță aparte pentru noi o au cele de sorginte monetar-financiară, fapt pentru care vom insista în a le enunța și a le detalia, incriminându-le prin prisma interesului economiei naționale.

Între șomaj, inflație și politica monetară și de credit există o seamă de conexiuni directe și inverse care de cele mai multe ori sunt extrem de greu de probat cu certitudine și rigoare. De altfel, în acest "pachet" de probleme se poate interveni cu "seturi" de argumente teoretice și practice supuse unui relativism cvasiperpetuu.

Oricât am evita problemele monetare și incidența lor cu inflația și șomajul, ele

există; moneda nu este neutră pentru că nu se poate transforma economia într-una de troc. Moneda ca instrument singular de măsură a fenomenelor economice asigură legătura între prezent și viitor; ceea ce este însă la fel de important din punct de vedere psihologic, moneda "ajută" oamenii să facă o permanentă comparație și legătură între trecut și prezent. Prin această rememorare zilnică a valorii trecute a monedei și prin ea a produselor și a muncii, viitorul apare încărcat de incertitudine - deși noi am invocat ireversibilitatea timpului istoric.

În România de astăzi - intim legate de monedă sunt: valoarea de schimb a acestei mărfi, prețul său intern și extern, creditul și dobânda, toate cu impact direct asupra prețurilor și salariilor, costurilor, profitului, investițiilor și inflației.

Referitor la valoarea monedei, recurgerea la devalorizări succesive - ce tind să devină săptămânale sau zilnice - a condus la un lanț de fenomene care anulează orice încercare de gândire strategică, orice "schiță" politică de perspectivă, care instaurează dominația unui haos economic general în sistemul de prețuri și valori. Este vorba de pericolul așa-zisei evoluții după tipul curbei în J.

Cele mai puternice devalorizări ale monedei în ultimii 2-3 ani s-au înregistrat în Rusia și România, paradoxal, țări a căror situație financiară externă era mult mai favorabilă comparativ cu oricare stat est-european.

Prin devalorizarea leului acesta a încetat de a mai fi un barometru al opțiunilor între consum și investiții, între consumul actual și cel viitor; leul nu mai este un instrument al deciziilor de strategie, de structurare sau de gândire; nu se mai pot încheia contracte de producție sau de muncă pe termen scurt, mediu sau lung pentru că totul este fluid; totul se rezumă la valorile și jocurile zilei, la raportul leu/dolar; moneda națională și-a încetat rolul productiv, ea are exclusiv un rol speculativ, se

schimbă permanent pe dolari pentru tezaurizare; preferința pentru lichiditate ca o cauză a subocupării a fost semnalată la vremea sa de Keynes; la noi această preferință vizează dolarul care apoi este transferat în afară; nici nu poate fi vorba de investire sau economisire măsurate în lei; cursul valutar funcționează autonom, desprins aproape complet de rigorile unor echilibre ale economiei naționale, de cerințele producției naționale; leul nu mai îndeplinește funcțiile minime elementare, de măsură a valorii mărfurilor decât prin intermediar; "ciocanele monetare" succesive și devalorizarea monedei sunt o permanentă anticipare a creșterii prețurilor; la acestea se adaugă și alte asemenea anticipări cum ar fi subvențiile sau TVA-ul, care se cumulează cu devalorizarea și cu practica dobânzilor înalte, prin acestea, în mecanismul economic real, de formare a prețurilor, costul nu mai este un element primar, iar salariul devine nu un preț sau un cost al muncii, ci un instrument de supraviețuire, de falsă protecție socială. Salariul nu mai îndeplinește funcția productivă și nici pe cea de eficiență, relațiile salarii-productivitate sau salarii-profit nu funcționează; ele sunt zilnic anulate și invalidate; toate funcțiile de reglare prin valori și monedă națională sunt marginale și indirecte; se înregistrează întâi nivelul și creșterea prețurilor și apoi se determină costurile și nu invers; salariile vin și ele ex-post; întreaga economie este aruncată zilnic într-o incertitudine; prin ancorarea zilnică mai ales la cursul de pe piața neagră a valurilor, Banca Națională s-a autodesființat ca instituție de importanță vitală; este vorba mai ales de deținerea unui monopol atotputernic de către această instituție care aparent "stă cu un ochi la FMI și cu altul la piața subterană"; ea tinde să dețină astfel un monopol absolut al prețurilor și salariilor pe care nici o firmă mare sau mică, centrală sindicală sau chiar guvern nu-l pot descifra; prin acest veritabil "abuz de putere", voit

sau impus din exterior, prețul leului și al tuturor produselor interne sau externe capătă "determinări mafioase", aberante care dictează și erodează viabilitatea întregului organism economic național, inclusiv proporțiile șomajului și ale inflației; inflația, prețurile și salariile nu sunt în România de astăzi determinate de monopolurile productive interne, de raporturile cerere-ofertă, de costurile reale sau de echilibrul de forțe între partenerii sociali; ele sunt rezultanta raportului de forțe dintre Banca Națională, partenerii financiari externi și piața neagră din interior.

Așa-zisa stimulare a exportului prin devalorizarea monedei și respectiv scumpirea importurilor nu mai au timp să se manifeste; se împinge permanent economia spre politica dublului deficit (bugetar și al balanței de plăți) care nu asigură nici un viitor pentru economia românească, inclusiv pentru combaterea șomajului, a inflației și pentru asigurarea creșterii economice și a succesului reformei și tranziției.

Pe lângă politica cursului de schimb al leului, al doilea factor esențial de bulversare și anulare a oricărei încercări de restructurare și reformă economică constructivă este rata dobânzii. Aceasta, prin dimensiunile impuse, anulează orice investiție datorită ridicării exigențelor față de rata profitului la cote imposibile; orientează haotic structura investițiilor și a economiei; anulează cererea de bunuri de capital și aruncă în viitor faliment numeroase firme de profil, generând șomaj în proporții încă inestimabile; rata dobânzii devine în condițiile actuale un instrument profund inflaționist, antiproduktiv, antiocupational, generator de șomaj și antireformist. Pretenția după care este necesară o dobândă minimă real-positivă și o restricționare a creditelor și a arieratelor este iluzorie. Creditele se autoreproduc numai prin dobânzi și inflația generată de ele și de cursul de schimb.

Acestea sunt numai câteva argumente care demonstrează că afirmația după care

în România cauza inflației este șomajul prea mic nu numai că este nefondată, dar pare să deturneze atât teoria și practica economică, cât și opinia publică de la cauzele reale ale crizei.

3. Căi de combatere a șomajului și inflației

Prima condiție a unui succes într-o întreprindere extrem de dificilă - cum este problema șomajului și a inflației - este elaborarea unei strategii cu un minim de obiective rigurose alese și apoi urmărite și transpuse în practică prin pași de natură economică, juridică și, la nevoie, și administrativă.

a) Condiția indispensabilă a demersului pentru diminuarea șomajului o constituie elaborarea unui program național de ocupare a forței de muncă.

Acest program nu poate fi instrumentat într-un mediu incert, instabil, fluid; este evident că ar fi necesare o seamă de măsuri prealabile de programe secvențiale strategice vizând restructurarea tehnică și tehnologică, și pe această bază clarificarea duratei și structurii sistemului de învățământ și formare profesională, dar și a sistemului de retragere, de programe și durate ale vieții active și ale săptămânii de lucru etc. Pentru a se elabora și urmări un astfel de program este benefică înființarea unei Agenții Naționale pentru Ocupare; așa cum rațiunile înfăptuirii reformei au impus crearea Agenției Naționale de Privatizare, a Agenției Române de Dezvoltare etc., apare ca necesară și o agenție care să se ocupe de capitalul uman pentru care se înfăptuiește reforma.

Într-o mare de incertitudini singurele elemente relativ certe pe baza cărora se poate proiecta arhitectura și structura economiei naționale sunt resursele de muncă și pământul. Aceste două resurse pot oricând să o determine pe cea de a treia necunoscută care este capitalul; numai

pornind astfel putem determina necesarul de capital și apoi căutăm și în special alegem sursele.

b) Între căile-premisă de luptă împotriva șomajului și a inflației, din rațiunile expuse anterior nu putem să nu reținem, pe planul al doilea, necesitatea practicării unei politici monetare și financiare compatibile cu interesul național, cu ocuparea forței de muncă, cu stimularea producției, a exportului și a investițiilor printr-un maxim de stabilitate și de ordine internă.

c) Promovarea unor politici active antișomaj.

În acest sens vom aminti că protecția socială a șomerilor, așa cum este ea reglementată și folosită astăzi, intră în sfera paletivelor, a politicilor pasive.

Există două grupe de politici antișomaj și antiinflație: una expansivă și alta restrictivă.

Politicile expansive cuprind un pachet de măsuri ce vizează creșterea cererii. Este vorba aici de stimularea investițiilor ca motor al ocupării și creșterii economice, de politici de venituri - respectiv salarii și profituri bazate pe sporirea volumului producției și al vânzărilor și nu prin valori și prețuri.

Dacă vom vorbi de expansiunea cererii, în primul rând ne referim la cererea și piața internă. Nu se poate concepe o politică antișomaj și antiinflație atâta timp cât producția națională a scăzut la jumătate, exporturile mai reprezintă o treime, investițiile interne sunt ca și inexistente etc.

Prima condiție de reușită a unui asemenea demers îl constituie recăștigarea pieței naționale, recucerirea acesteia de către propria producție. Reușita nu se poate asigura fără o politică vamală și un raport de schimb adecvate.

Liber-schimbistii văd în politica de protecție vamală o cortină de fier ce nu ar fi necesară decât în cazul unui pericol major.

Suntem de acord cu această teză și afirmăm că România cunoaște astăzi un asemenea pericol major. În România există un mare număr de șomeri și resurse variate nefolosite, iar noi nu protejăm piața internă, ci produsele altora; importăm bunuri de consum pe credite de consum care devin datorie externă.

Nu se va putea combate șomajul și inflația din România atâta timp cât din magazine au dispărut produsele românești și, din rațiuni de deschidere și imagine externă, importăm și sare pe valută. Aceasta constituie una dintre cele mai grave anomalii pe care istoria economică o va consemna și noi suntem obligați să o semnalăm astăzi pentru a nu fi judecați morți.

Importul masiv de orice în condițiile lipsei de control și protecție a pieței naționale reprezintă un impuls spre inflație, instabilitate și șomaj; efectul demultiplicator al importurilor accentuează și fragilitatea structurilor economiei naționale.

Cu alte cuvinte, recucerirea pieței interne a bunurilor de consum - începând cu cele agricole și continuând cu cele industriale - constituie un imperativ vital de politică economică de la care pornește orice restructurare. Tot de aici se va putea începe ofensiva pentru a recăștiga rolul costului în dimensionarea prețurilor interne și respectiv rolul prețurilor, salariilor, profiturilor, investițiilor și dobânzii ca pârghii esențiale ale pieței și ale unei structurări realiste - pozitive și productive - a economiei naționale.

Între politicile expansive de combatere a șomajului un rol esențial îi revine industriei. Suntem obligați în legătură cu acest fapt să ne expunem punctul de vedere pe baza cunoștințelor și a conștiinței proprii. Nu orice creștere a producției duce la sporirea ocupării, iar sporirea ocupării nu determină în mod egal variația numărului șomerilor. Tot în acest sens vom arăta că într-un studiu foarte recent al Băncii Mon-

diale pe problemele pieței muncii în România sunt formulate ca cerințe pentru piața muncii în perioada de tranziție următoare: să contribuie la reducerea dezechilibrelor macroeconomice și la stabilizarea prețurilor; să fie un suport al restructurării prin alocarea eficientă a muncii și să maximizeze ocuparea productivă. Au existat și persistă la noi păreri după care problemele ocupării se vor soluționa în România prin agricultură și servicii. În genere, structura sectorială a ocupării are o determinanță istorică, tehnică, tehnologică și socială; aceasta se schimbă foarte lent și schimbările sunt dictate de permeabilitatea și capacitatea de absorbție a economiei, dar și de capitalul uman. Nu în ultimul rând foarte importantă este productivitatea și venitul ca motor al cererii și al investițiilor. Din punct de vedere al productivității, România se afla în 1989 departe de nivelul din țările cu o economie de piață matură, iar astăzi distanța a crescut și mai mult. Transferul logic de populație din primar spre secundar și apoi spre terțiar sau cuaternar se face prin mijlocirea productivității și a venitului. A considera că posibilitățile de ocupare viitoare se cantonează în primar și terțiar dovedește o concepție superficială, nerealistă care, transpusă în practică, ar condamna economia la o scădere potențială a nivelului bogăției și veniturilor. România se caracterizează printr-o suprapopulare și respectiv subocupare în agricultură; dacă ar mai crește această ocupare agricultura ar fi și mai mult condamnată la ineficiență și la producție de subzistență. Din acest sector inevitabil va fi necesară eliberarea de forță de muncă.

În servicii, de asemenea, pentru încă o perioadă de timp nu se poate conta pe o creștere a ocupării; dacă aceasta s-ar produce rapid, România ar merge, din punct de vedere al eficienței structurilor ocupaționale și al productivității, nu spre lumea întâia, ci spre cea de-a treia.

În afara pierderii de venit, terțIALIZAREA

"golește" economia de locuri de muncă; are loc un transfer de ocupare și de venit și nu o creare de locuri de muncă. Privitor la acest aspect, în Franța, de pildă, la 10 locuri de muncă create în terțiar șomajul se diminuează cu 1-2 persoane, în timp ce la același număr de noi ocupații în industrie șomajul se diminuează cu 6-8 persoane.⁴⁾ Ocuparea în servicii nu are efect de antrenare și de autoreproducere; aceasta se caracterizează printr-un transfer de forță de muncă împreună cu cererea pe baza unor surse de venit create în alte sectoare. Practic, în România, actualmente populația nu mai dispune nici de veniturile necesare pentru a apela la servicii la nivelul anului 1989.

Prima cale de susținere a creșterii ocupării o constituie sporirea PIB. Și în condițiile creșterii economice reflectate de ameliorarea nivelului produsului intern brut pe locuitor, ocuparea forței de muncă se îmbunătățește lent; cu atât mai mult un asemenea deziderat n-ar fi posibil atâta timp cât produsul brut scade permanent.

În Suedia, de pildă,⁵⁾ la o creștere a PIB cu 1-4% pe an, în perioada 1982-1988, ocuparea a urcat cu numai 0,1-1%; pe acest fond, recuperarea reducerii PIB, comparativ cu anul 1989, ar necesita în România o perioadă de creștere de cca. 10 ani - cu un ritm anual de aproximativ 2%. Un asemenea fapt ar permite un ritm pozitiv al ocupării de 0,2-0,3% anual, ceea ce ar echivala cu menținerea actualului număr de șomeri întrucât sporul ocupării ar cuprinde numai pe cei nou intrați pe piața muncii.

Sunt numai câteva argumente care relevă că promovarea așa-zisei "dorințe" a creșterii zero este absolut inacceptabilă pentru viitorul imediat al economiei românești.

Politicile de ocupare pe fondul scăderii producției și a veniturilor totale și pe cap de locuitor sunt greu de acceptat în practică.

Dezvoltarea și expansiunea serviciilor fără un sector secundar bine pus la punct

va face economia permanent dependentă de importuri vitale, cu consecințele arătate deja anterior.

Între caracteristicile politicilor restrictive de anihilare a șomajului se înscriu măsurile microeconomice de reducere a costurilor și a salariilor. În fapt, acestea pot juca un rol temporar, dar ele conduc la scăderea veniturilor și la blocarea viitoare a cererii și a vânzărilor interne. După cum se știe, competitivitatea externă are trei componente: raportul de schimb, costul salarial unitar și rata profitului. Dacă prima nu funcționează, rămân două, iar dacă se diminuează profitul, scade capacitatea de autofinanțare și de creare de noi locuri de muncă. Rămâne deci costul salarial care impune moderarea salariilor și, în final, reducerea importurilor de bunuri de consum datorită cererii interne mai mici. Devalorizarea monedei anihilează politicile restrictive de salarii și prin prețuri conduce la noi revendicări salariale.

Efectul politicilor restrictive este anulat de echilibrul macro și de măsurile de politică monetară. Se manifestă totodată o contradicție între obiectivele macro și microeconomice: la nivel micro, salariul este cost și se cere diminuat, iar la nivel macro este venit și înseamnă cerere.

Cu alte cuvinte, este nevoie mai ales de o strategie de ocupare și combatere a șomajului care să favorizeze investițiile cu un înalt coeficient de multiplicare, să aibă efect de antrenare și să reducă importurile crescând capacitatea de export a economiei.

d) Între alte căi clasice de combatere a șomajului vom reține numai cu titlu de inventar pe cele care se cantonează pe terenul populației active: prelungirea școlarizării (noi am redus-o), preretragerea și reducerea vârstei de pensionare, favorizarea mobilității forței de muncă și a recalificării (unde și pentru ce meserii, în ce concepție de structură a economiei etc.). Acestea ocazionalizează în genere cheltuieli suplimentare care, în condițiile scăderii

producției, nu înseamnă altceva decât expansiunea inflației.

În final, putem reține că politicile de combatere a șomajului și de ocupare sunt scumpe și se lovesc de limitele politicilor macroeconomice. Dar, între costul finanțării unui șomer și cel al creării unui loc de muncă diferența este destul de redusă în economiile moderne. În timp ce finanțarea șomerului este, pentru viitor, pierdere și inflație, crearea unui loc de muncă nou deschide perspectiva unui venit suplimentar.

Supraocuparea și șomajul sunt fenomene deopotrivă dăunătoare pentru economie, dar șomajul este o plagă mult mai greu de suportat de către indivizi, care oricum nu pot accepta ca justificare faptul că ei contribuie la reducerea inflației.

În fond, putem concluziona că - așa cum s-a derulat până acum - conținutul, etapele și pașii reformei economice au fost atât căi profund inflaționiste, cât și generatoare de șomaj, ambele cu un cost social enorm, care se va amplifica și propaga pe mulți ani în viitor și care pot genera oricând instabilitate socială.

Creșterea economică bazată pe investiții pentru crearea de noi locuri de muncă productive, deși se lasă așteptată, este singura cale de resorbție a șomajului și inflației, chiar dacă investițiile dau rezultate după un timp și sunt supuse unor riscuri, în timp ce reducerea salariului real dă rezultate imediate pe terenul inflației.

Toate aceste politici și măsuri de combatere a inflației și a șomajului nu pot fi concepute în afara intervenției statului pe piața muncii. În definitiv, nu se poate accepta ca statul să aibă un rol absolut minor în politica financiar-monetară și de prețuri și altul pasiv pe piața muncii, intervenind numai pentru controlul salariilor. Inflația și șomajul sunt fenomene globale, intim legate de politicile fiscale, monetare, vamale, de prețuri și salarii, de investiții și de comerț exterior și ele nu se cantonează numai pe piața muncii așa cum încearcă

adeseori să impună unele concepții străine, inclusiv procesului de reformă. Ele presupun o gestiune globală riguroasă care este exclusă fără intervenția statului. Lipsa acestuia din economie cedează locul facto-

rilor de putere economică din exterior, inclusiv prin intermediul extinderii concurenței și a pieței paralele. Asemenea evoluții echivalează cu un grav indeterminism economic și social.

1. P.A. Samuelson, W. Nordhaus, *Economics, Mac Graw-Hill, 1989, ed. 13-a, p. 285.*

2. M.Lagrave, "Les difficultés des évaluations du coût du chômage", în *Comptes ou mécomptes du chômage et de l'emploi, Economica, 1982.*

3. Geneviève, Grangeas, Jean-Marie le Page, "Les politiques de l'emploi", PUF, Paris, 1992, p. 16.

4. M. Albert, "Le pari français", le Seuil, 1982.

5. G.Grangas, J.M. Le Page, *op. cit.*

Anexa nr. 1

**Structura șomerilor pe provincii, în România,
în funcție de situația în care se află (la data de 19 aprilie 1993)**

	Numărul județelor și al prefecturilor	Numărul total al șomerilor	Numărul șomerilor ce beneficiază de ajutor de șomaj	din care:		
				Total	Nu primesc ajutor de șomaj din care:	
					Numărul celor ce au solicitat alocație de sprijin	Persoane în căutarea unui loc de muncă (nu primesc nici alocație de sprijin)
ROMÂNIA	41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Muntenia	10	21,3	21,7	20,7	20,9	20,0
Transilvania	10	20,1	21,6	18,0	17,0	21,3
Moldova	8	28,1	26,7	30,1	29,7	31,5
Oltenia	4	8,2	6,8	10,2	8,8	14,9
Banat	3	5,5	6,2	4,5	5,2	2,1
Crișana și Maramureș	3	7,0	7,3	6,5	6,4	7,1
Dobrogea	2	4,5	4,0	5,2	6,1	1,9
București	1	5,4	5,8	4,9	6,0	1,1
ROMÂNIA	41	100,0	58,8	41,2	31,9	9,4
Muntenia	10	100,0	59,9	40,1	31,3	8,8
Transilvania	10	100,0	63,1	36,9	27,0	9,9
Moldova	8	100,0	55,8	44,2	33,7	10,5
Oltenia	4	100,0	48,9	51,1	34,1	17,0
Banat	3	100,0	66,0	34,0	30,3	3,6
Crișana și Maramureș	3	100,0	61,4	38,6	2,0	9,6
Dobrogea	2	100,0	52,2	47,8	43,7	4,0
București	1	100,0	62,8	37,2	35,3	1,9

Indicatori demoeconomici pe provincii istorice ale României

	Pondere în:				Rata de ocupare a muncii	Număr de salariați la 100 persoane	Număr de șomeri la 100 persoane	Salariați la 100 persoane		
	Resurse de muncă la 1.01.1992	Populație la 1.01.1992	Nr. de șomeri (media 19.04.1993)	Nr. de salariați (la muncă)						
ROMÂNIA	100,0	100,0	100,0	100,0	82,5	56,5	68,5	8,1	9,8	14,4
Muntenia	20,8	21,0	20,0	21,3	83,3	54,3	65,2	8,3	10,0	15,3
Transilvania	20,5	20,5	21,9	20,1	82,5	60,4	73,2	8,0	9,6	13,2
Moldova	20,2	20,0	18,1	28,1	81,7	50,6	62,0	11,3	13,8	22,3
Oltenia	8,5	8,5	7,9	8,2	82,5	52,5	63,7	7,8	9,5	14,9
Banat	7,0	6,9	7,0	5,5	81,3	56,5	69,5	6,4	7,8	11,3
Crișana și Maramureș	7,0	7,2	6,4	7,0	84,8	51,7	60,9	8,1	9,5	15,7
Dobrogea	4,7	4,4	4,9	4,5	77,2	58,9	76,3	7,7	12,4	16,1
București	11,1	11,3	13,9	5,4	84,0	70,8	84,3	3,9	4,7	5,6

Diferența între resursele de muncă și populația ocupată + șomeri la 100 persoane

	Total diferență (mii persoane)	Resurse de muncă = 100, din care		
		Populație ocupată	Șomeri	Alte resurse
ROMÂNIA	1232,0	82,5	8,1	9,4
Muntenia	229,6	83,3	8,3	8,4
Transilvania	256,7	82,5	8,0	9,5
Moldova	186,8	81,7	11,3	7,0
Oltenia	107,8	82,5	7,8	9,7
Banat	113,1	81,3	6,4	12,3
Crișana și Maramureș	64,8	84,8	8,1	7,1
Dobrogea	92,8	77,2	7,7	15,1
București	175,7	84,0	3,9	12,1